

No 1.augusta izmaiņas vecāku pabalstos

Elizabete Madara Titova, SIA "ZAB Kronbergs Čukste Levin", juriste

Grūtniecība un mazuļa ienākšana ģimenē nereti tiek dēvēta par sievietes dzīves skaistāko laiku, kad visa uzmanība tiek veltīta bērnam. Jauki, ja mazuļa aprūpē aktīvi iesaistās tēvs vai reizēm kāda cita uzticības persona, – arī viņiem ir tiesības uz pabalstu un saistoši citi juridiskie aspekti, kas skar pēcdzemdību periodu.

Līdz 2022.gada 2.augustam Latvijai, tāpat kā visām Eiropas Savienības dalībvalstīm, ir jāpārņem [direktīvas 2019/1158](#) par darba un privātās dzīves līdzsvaru vecākiem un aprūpētājiem prasības. Šī direktīva paredz dažādas izmaiņas, kas tiks ieviestas [likumā](#) "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu".

Tā kā [direktīvas 2019/1158](#) prasības nacionālajā regulējumā jāievieš līdz šā gada 2.augustam, Saeimā šos grozījumus atzina par steidzamiem un otrajā (galīgajā) lasījumā tos izskatīja 2022.gada 16.jūnijā. Jāatzīst, publikācijas tapšanas brīdī grozījumi vēl nebija izsludināti, bet diezgan droši var paredzēt, ka tie stāsies spēkā, kā paredzēts, – šā gada 1.augustā.

Kā norādīts anotācijā, likuma grozījumi vērsti uz to, lai nodrošinātu efektīvāku sociāli apdrošināto personu aizsardzību un lai kopumā veicinātu darba un ģimenes dzīves harmonizāciju, stiprinātu ģimenes dzīves aizsardzību un plašāku iesaistīšanos bērna aprūpē.

Paternitātes pabalsts

Ar likuma grozījumiem [10.¹pantā](#) paternitātes pabalstu turpmāk piešķirs un izmaksās par piešķirtā atvaļinājuma 10 darba dienām (pašreiz likums paredz par 10 kalendārām dienām).

[Pants](#) tiek papildināts arī ar 3.punktu, kurā norādīts: šādu paternitātes pabalstu izmaksās vienai personai, kura pēc bērna mātes lūguma iesaistās bērna aprūpē, ja bērna paternitāte nav atzīta vai noteikta vai bērna tēvs ir miris, vai bērna tēvam pārtrauktas aizgādības tiesības. Šāda norma ieviesta, lai izpildītu 2020.gada 12.novembra Satversmes tiesas [spriedumu lietā 2019-33-01](#), kurā tika atzīts: likumdevējs nav noteicis viendzimuma partneru ģimeņu tiesības bērna dzimšanas gadījumā. Tātad likumdevējs nav rīkojies atbilstoši Satversmei. Ar spriedumu tika nolikts pienākums Saeimai noteikt viendzimuma pāriem bērna piedzimšanas gadījumā tiesības otram partnerim saņemt 10 kalendāra dienas ilgu atvaļinājumu.

Lai persona, kas pēc bērna mātes lūguma iesaistās bērna aprūpē, varētu saņemt šo paternitātes pabalstu, tai jāiesniedz Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrā iesniegums. Pēc tā tiks pārbaudīti dati Valsts ieņēmumu dienesta sistēmā par pabalsta pieprasītājam piešķirto atvaļinājumu saistībā ar bērna

piedzimšanu, paļaujoties uz to, ka darba devējam ir sniegti vajadzīgie pierādījumi, piemēram, apstiprinājums no bērna mātes, kas apliecina personas tiesības uz šādu atvaļinājumu.

Izmaiņas skars arī vecāku pabalstu – likuma grozījumu [10.⁴pants](#) papildināts ar 7.daļu, kas noteic: vecāku pabalsta izmaksas periods tiks pagarināts par noteiktā grūtniecības atvaļinājuma periodu, ja bērns dzimis pirms grūtniecības atvaļinājuma noteikšanas termiņa.

Otra vecāka kvota

Pamatojoties uz statistikas datiem, vīrieši Latvijā reti izmanto bērna kopšanas atvaļinājumu, vairākums tikai saņem bērna kopšanas pabalstu. Šā iemesla dēļ, lai nodrošinātu bērna labāko aprūpi un pēc iespējas pilnvērtīgāku abu vecāku klātbūtni, Saeimā tiek strādāts pie vēl vieniem likuma grozījumiem. Tie paredz tā saukto "otra vecāka kvotu" jeb divu mēnešu ilgu apmaksātu atvaļinājumu, ko nevar izmantot otrs vecāks, un persona šajā laikā nevarēs gūt ienākumus, lai šādu pabalstu saņemtu. Lai gan šī raksta sagatavošanas brīdī grozījumi Saeimā izskatīti tikai pirmajā lasījumā, tomēr, visticamāk, arī šis izmaiņas tiks ieviestas, lai nodrošinātu [direktīvas 2019/1158](#) prasību pārņemšanu Latvijā

Paternitātes pabalstu izmaksās vienai personai, kura pēc bērna mātes lūguma iesaistās bērna aprūpē

Kā norādīts grozījumu anotācijā, likuma [10.⁴pants](#) varētu tikt izteikts redakcijā, kas noteic: bērna kopšanai par vienu un to pašu bērnu ir tiesības izvēlēties kopējo periodu vecāku pabalsta saņemšanai, ko veido vecāku pabalsts un vecāku pabalsta nenododamā daļa, kas katram vecākam pienākas divus kalendāra mēnešus. Var izvēlēties vienu no šādiem pabalsta saņemšanas periodiem:

- 18 mēneši, no kuriem 14 mēnešus no bērna piedzimšanas dienas var izmantot līdz bērna pusotra gada vecumam, bet nenododamo daļu, kas pienākas divus kalendāra mēnešus vienam vecākam, katrs no vecākiem var izmantot līdz bērna astoņu gadu vecumam;
- 12 mēneši, no kuriem astoņus mēnešus no bērna piedzimšanas dienas var izmantot līdz bērna viena gada vecumam, bet nenododamo daļu, kas pienākas divus kalendāra mēnešus vienam vecākam, katrs no vecākiem var izmantot līdz bērna astoņu gadu vecumam.

Precizē termiņus

Ar šiem grozījumiem tiek mainīts arī līdz šim pastāvošais termiņu formulējums. Frāze "līdz bērna viena gada vai pusotra gada vecumam" tiek aizstāta ar termiņu "uz 12 vai 18 mēnešiem". Jāpiebilst, ka laika periods – vismaz divus kalendāra mēnešus ilgu vecāku pabalsta nenododamo daļu, kuru nevar izmantot otrs vecāks, – abiem vecākiem var sakrist, tādā gadījumā abi vecāki saņem vecāku pabalstu vienlaikus.

Grozījumu anotācijā ir norādīti iespējamie varianti, kā vecāki var izmantot šo pabalstu, ja viņi izvēlas to saņemt 18 mēnešus.

1.piemērs

Abi vecāki divu mēnešu periodu izmanto vienlaikus drīz pēc bērna piedzimšanas (abi vecāki vienlaikus saņem vecāku pabalstu, un abi atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā). Pēc diviem mēnešiem viens no vecākiem atgriežas darbā, bet otrs turpina atrasties bērna kopšanas atvaļinājumā uz atlikušajiem 12 mēnešiem (divu

mēnešu periodu katrs vecāks jau izmantojis, kā arī jāatņem no perioda maternitātes pabalsta izmaksas laikposms, tātad $18 - 2$ (maternitātes periods) $- 2 - 2 = 12$).

2.piemērs

Pēc maternitātes perioda (tātad divi mēneši jau no kopējā 18 mēnešu perioda ir izmantoti) viens vecāks atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā un saņem vecāku pabalstu par 14 mēnešiem. Pēc tam otrs vecāks uzreiz izmanto savu divu mēnešu periodu vai arī atliek savu divu mēnešu apmaksāto periodu uz vēlāku laiku, izmantojot to pa daļām vai visu uzreiz līdz bērna astoņu gadu vecumam.

3.piemērs

Abi vecāki izlemj, ka divu mēnešu periodu izmantos vēlāk, kad bērns būs paaudzies. Šajā gadījumā pēc maternitātes perioda beigām (tātad divi mēneši jau no kopējā 18 mēnešu perioda ir izmantoti) viens no vecākiem varēs atrasties apmaksātā bērna kopšanas atvaļinājumā līdz 12 mēnešiem (katram vecākam paliek divi mēneši, ko viņi izmantos līdz bērna astoņu gadu vecumam).

4.piemērs

Abi vecāki sadala vecāku pabalsta periodu līdzvērtīgi. Šādā gadījumā katram vecākam būs tiesības uz diviem mēnešiem nenododamā perioda, atlikušos mēnešus savā starpā sadalot tā, lai kopējais periods uz abiem vecākiem nepārsniedz 16 mēnešu periodu (atņemts maternitātes periods).

Likuma 10.⁴pantā plānots ietvert arī nosacījumu, ka vecākam, kas bērnu audzina un kopj, ir tiesības izmantot otram vecākam domāto nenododamo pabalsta daļu divus kalendāra mēnešus līdz dienai, kad bērns sasniedz astoņu gadu vecumu, ja šī pabalsta daļa nav jau piešķirta citai personai un izmantota, bērnam nav atzīta vai noteikta paternitāte, otrs vecāks ir miris vai arī otram vecākam ir atņemtas vai pārtrauktas aizgādības tiesības. Nosacījumi par "otra vecāka kvotu" piemērojami arī vienam no adoptētājiem, kā aprūpē un uzraudzībā pirms adopcijas apstiprināšanas tiesā ar bāriņtiesas lēmumu nodots adoptējamais bērns, audžuģimenes loceklis, kas noslēdzis līgumu ar pašvaldību, aizbildnim vai citai personai, kas saskaņā ar bāriņtiesas lēmumu bērnu faktiski kopj un audzina.

Pabalsta lielums

Katram vecākam divu mēnešu periodā vecāku pabalsts tiks aprēķināts no personas vidējās iemaksu algas un izmaksāts apmērā, par kādu vecāki ir izvēlējušies to saņemt.

Jāpiemin, ka direktīvas 2019/1158 prasības nacionālajā regulējumā tiks attiecinātas uz tiem vecākiem, kam bērns dzims pēc 2022.gada 2.augusta. Kopumā šādi grozījumi tiek vērtēti pozitīvi, jo tiek veicināta abu vecāku iesaiste bērna audzināšanā.

Šis raksts ir pārpublicēts no žurnāla "iFinances", pieejams:

<https://ifinances.lv/raksti/darbinieki/tiesibas/lv-no-1-augusta-izmainas-vecaku-pabalstos/23178>